

УДК 378.018.8:[005:37]:37.091.313

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ МЕТОДАМИ ПРОЄКТІВ

Безлюдна Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Дудник Наталка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-4823-3463

E-mail: natalkadudnik@gmail.com

У статті обґрунтовано необхідність впровадження методу проєктів як одного з ефективних способів формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Наведено причини використання цього методу в навчальному процесі магістрантів. Охарактеризовано вміння, які набуваються майбутніми менеджерами освіти в процесі формування професійно-етичної компетентності за умови реалізації методу проєктів. Акцентовано увагу на перевагах методу проєктів у порівнянні з іншими методами. Отримано висновок, що метод проєктів у процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти є однією з інноваційних педагогічних технологій.

***Ключові слова:** компетентність, етика, професійно-етична компетентність, менеджер освіти, проєкт, метод проєктів, проєктна діяльність, проєктна технологія, освітній процес.*

FORMATION OF PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE IN FUTURE EDUCATIONAL MANAGERS BY MEANS OF PROJECT METHODS

Bezliudna Nataliia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Dudnyk Natalka, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-4823-3463

E-mail: natalkadudnik@gmail.com

The article substantiates the need to introduce the project method as one of the effective ways to form professional and ethical competence of future managers in the world. The reasons for using this method in the educational process of undergraduates are given. The skills acquired by future education managers in the process of formation of professional and ethical competence under the implementation of the project method are characterized, namely:

Intellectual: define the goal and describe the main steps to achieve it in the process of solving the problem; work with information: analyze, systematize, generalize, establish associations with previously studied, compare facts, establish cause-and-effect relationships, integrate knowledge obtained from various sources;

Design: identify problem tasks and assess the ability to solve them, ethically plan their own activities in the process of solving the problem, ethically define their responsibilities in the process of solving the problem and adhere to their implementation;

Constructive: to study and ethically implement the selected strategies (algorithms) for solving problems (projects); to create a unique product that has practical application; to objectively evaluate themselves and others;

Communicative: to defend one's own point of view, adhering to ethical norms; to understand and respect the point of view of others; to show tact and diplomacy; to find a compromise of opinions in the process of solving a problem (project) task; to submit one's own work for discussion; to submit a report in front of the audience.

Emphasis is placed on the advantages of the project method in comparison with other methods. It is concluded that the method of projects in the process of forming professional and ethical competence of future education managers is one of the innovative pedagogical technologies.

Keywords: *competence, ethics, professional and ethical competence, education manager, project, project method, project activity, project technology, educational process.*

Соціально-економічні умови розвитку світової спільноти призвели до змін вимог щодо професійної підготовки фахівців, які повинні володіти високою професійною компетенцією, вміти самостійно здобувати нові знання, креативно мислити, знаходити оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях, мати здібності до інноваційної діяльності. Ураховуючи вимоги українського законодавства та Великої хартії університетів, перед вітчизняною системою освіти постає проблема якісної підготовки конкурентоспроможних компетентних менеджерів освіти нового рівня, орієнтованих на особистісне самовдосконалення і професійне зростання. Серед ключових компетентностей управлінця в сфері освіти виділяємо і професійно-етичну, оскільки сучасний менеджер освіти повинен вміти не тільки оцінювати зміни, що відбуваються в суспільстві, а й навчати людей моралі – пропонувати ідеальну модель міжлюдських стосунків.

Оновлення освітніх технологій, їхня орієнтація на розвивальне навчання активізує пошук нових підходів, активних форм, методів і засобів навчання. Зміна змісту освіти та інтеграційні процеси в освіті передбачають формування моральних і вольових якостей особистості. У зв'язку зі змінами парадигми освіти виникли проблеми переорієнтації методів навчання: від авторитарних до особистісно-орієнтованих. Одним із таких методів є метод проєктів.

Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості застосування методу проєктів як засобу формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти.

Завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань та їх практичного застосування для вирішення конкретних проблем метод проєктів сьогодні активно й успішно використовується в Україні. Доказом цього є значний науковий доробок з окресленої проблематики вітчизняних учених (Г. Білявський, М. Голубенко, І. Зимня, О. Коберник, О. Комар, О. Пометун, С. Сисоева та ін.). Зауважимо на відсутності єдиного наукового підходу до визначення поняття «метод проєктів», у науковій літературі зустрічаємо такі тлумачення: інноваційна технологія (М. Голубенко), творча

діяльність (І. Зимня), система навчання (О. Коберник), педагогічна технологія (О. Пометун, О. Рибіна, С. Сисоєва, А. Чечель), особисто-зорієнтований метод навчання та виховання (С. Пилюгіна, Г. Селевко), спосіб досягнення мети (Є. Полат, С. Щербина), засіб досягнення певних якостей та характеристик особистості в навчанні (С. Генкал, І. Єрмаков, Н. Чайченко). Ми погоджуємося з думкою О. Коберника [5, с. 7], який наголошує на тому, що метод проектів орієнтований не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування до набуття нових. За словами І. Єрмакова, метод проектів це «інструмент, який створює унікальні передумови для розвитку ключових компетенцій (соціальних, полікультурних, інформаційних, комунікативних ті ін.) і самостійності учня в осягненні нового, стимулюючи його природну допитливість та творчий потенціал» [2, с. 53].

Акцентуємо увагу на проектній культурі фахівця, що передбачає гармонійний розвиток як проектних знань, умінь і навичок роботи в управлінні освітою, так і професійно важливих етичних якостей, які характеризують особистісні риси менеджера освіти.

Метод проектів зародився у XVI ст. в архітектурних майстернях Італії. Виокремлюють п'ять етапів в історії розвитку методу проектів і його продуктивного розповсюдження у світовій практиці:

- 1590–1765 роки – початок проектної діяльності в архітектурних майстернях (школах) Європи;
- 1765–1880 роки – використання проекту в якості методу навчання в систематичній педагогічній практиці та його розповсюдження в Америці;
- 1880–1915 роки – використання методу проектів у виробничому навчанні і в загальноосвітніх школах;
- 1915–1965 роки – переосмислення методу проектів і його «повернення» з Америки в Європу;
- з 1965 року і по цей час – третя хвиля міжнародного розповсюдження методу проектів [6, с. 9].

Отже, проаналізувавши погляди вчених на зміст проектного навчання ми дійшли висновку, що в основу методу проектів покладено прагматичність, оскільки така діяльність зорієнтована на одержання результату, що має прикладне значення, тобто в контексті формування етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти зорієнтована на можливість використання у майбутній професійній діяльності сформованої етичної компетентності, а також знань, умінь і навичок, набутих у межах цього процесу.

На прикладі дисципліни «Педагогічна етика», яка викладається магістрантам спеціальності 073 – Менеджмент, галузь знань: 07 – Управління та адміністрування охарактеризуємо метод проектів, що використовується з метою формування професійно-етичної компетентності майбутніх управлінців.

При формуванні етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти методами проектів вирішуються такі важливі завдання:

- заняття чи цикл занять не обмежуються надбанням майбутніми управлінцями певних знань, умінь і навичок з професійної етики, а виходять на практичні морально-етичні дії студентів, що стосуються їхньої емоційної та моральної сфери, тобто посилюється мотивація до прийняття ними морально-етичних рішень;

- майбутні менеджери освіти отримують можливість не лише здійснювати творчу роботу в рамках заданої теми, а й самостійно добувати необхідну інформацію про морально-етичні норми і правила професії не тільки з підручників, Інтернету а й з інших джерел. При цьому вони набувають навичок самостійного мислення, знаходження і розв'язання морально-етичних проблем, прогнозування можливих результатів і наслідків різних варіантів вирішення проблем морального вибору, навчаються встановлювати причинно-наслідкові, морально-етичні зв'язки;
- у проєкті можуть успішно реалізовуватися різні методи та форми організації навчальної діяльності, в ході якої може здійснюватися морально-етична взаємодія магістрантів між собою та з керівником проєкту (викладачем), при цьому роль викладача змінюється: замість контролера він стає рівноправним партнером і консультантом.

Акцентуємо увагу на тому, що у процесі реалізації методу проєктів у формуванні етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти необхідно дотримуватися таких вимог:

- наявність проблемного, значущого в морально-етичному плані завдання, вагомого з дослідницької точки зору, вирішення якого неможливе без інтегрованих морально-етичних знань, дослідницької діяльності, всебічного та критичного аналізу;
- практична, теоретична, пізнавальна, моральна значущість передбачуваних та очікуваних результатів;
- здійснення майбутніми управлінцями самостійної навчальної діяльності;
- використання дослідницьких методів: визначення моральної проблеми, морально-етичних задач дослідження, що впливають з неї, висунення гіпотези для вирішення цієї проблеми, обговорення методів дослідження, аналіз отриманих даних, оформлення кінцевих результатів, коригування, підбиття підсумків, морально-етичні висновки (використання в ході спільного дослідження методу «круглого столу», «мозкової атаки», творчих звітів, статистичних методів, переглядів тощо).

Організуючи проєктну діяльність в межах навчальної дисципліни «Педагогічна етика» і враховуючи напрацювання вчених-педагогів [4; 5; 7], виділимо такі етапи: ціннісно-орієнтаційний, конструктивний, оціночно-рефлексивний, презентаційний.

Ціннісно-орієнтаційний етап включає в себе такий алгоритм діяльності магістрантів: усвідомлення мотиву та мети діяльності, виділення пріоритетних морально-етичних цінностей, ідей, на засадах яких реалізується проєкт в рамках дисципліни «Педагогічна етика», визначення ідеї проєкту. На цьому етапі важливим є організація морально-етичної взаємодії магістрантів для обговорення як самого проєкту, так і організації його виконання.

Конструктивний (проєктувальний) етап. На цьому етапі майбутні менеджери освіти, об'єднуючись у тимчасові групи, реалізують проєктну діяльність: моделюють (подумки і на папері) майбутній перебіг проєкту, майбутню проєктну діяльність, здійснюють збір інформації, що стосується проєкту, обирають форми, методи та способи реалізації проєкту в рамках дисципліни «Педагогічна етика».

Основою оціночно-рефлексивного етапу є морально-етична самооцінка діяльності

магістрантів. Хоча морально-етична рефлексія супроводжує кожен етап проектної технології, проте виокремлення оціночно-рефлексивного етапу сприяє цілеспрямованому самоаналізу й самооцінці учасників проекту. На цьому етапі він набуває підготовленої форми: оформляється, komponується і готується до презентації, практично реалізують план проекту (пошук та опрацювання матеріалів за вибраною темою, аналіз і синтез відібраної інформації, адаптація матеріалу до формату проекту, проведення дослідження, поетапний контроль виконання завдань, формування подальших цілей і з'ясування механізмів їх досягнення).

Останній етап – презентаційний, на якому відбувається захист проекту. Презентація – це наслідок діяльності як різних груп, так і особистої діяльності магістрантів, підсумок спільної і персональної роботи. Захист проекту може здійснюватися під час проведення «круглого столу», прес-конференції чи суспільної експертизи. Студенти презентують не тільки результати та висновки своєї діяльності, а й описують способи і прийоми, за допомогою яких було здобуто інформацію, повідомляють про морально-етичні проблеми, що виникли при здійсненні проекту, показують набуті професійно-педагогічні етичні знання, уміння, морально-етичні орієнтири, контролюють виконання завдань згідно з планом, оформляють проект у вигляді електронного чи паперового зразка.

Ці етапи, на нашу думку, визначають послідовність і структуру діяльності майбутніх фахівців у процесі виконання проектів

Погоджуючись з думкою О. Коберника [7], що ефективність методу проектів залежить від рівня підготовки суб'єктів освітнього процесу, можна стверджувати, що майбутній менеджер освіти, у межах виконання проектів, оволодіває певними професійно-етичними вміннями, а саме: *інтелектуальними* – визначати мету й описувати основні кроки для її досягнення в процесі вирішення проблемного (проектного) завдання, працювати з інформацією (використання великої кількості джерел інформації, здатність збирати і накопичувати матеріал), здійснювати аналіз, систематизацію, узагальнення, встановлювати асоціації з раніше вивченим, зіставляти факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, інтегрувати знання, отримані з різних джерел, концентрувати увагу на досягненні мети впродовж виконання всієї роботи, формулювати висновки; *проектувальними* – визначати проблемні (проектні) завдання та оцінювати власні можливості щодо їх вирішення, етично планувати власну діяльність у процесі вирішення проблемного (проектного) завдання, етично визначати власні обов'язки в процесі вирішення проблемного (проектного) завдання та дотримуватись їх виконання; *конструктивними* – вивчати і етично реалізовувати вибрані стратегії (алгоритми) вирішення проблемних завдань (проектів), створювати унікальний продукт, який має практичне застосування, об'єктивно оцінювати себе та інших; *комунікативними* – відстоювати власну точку зору, дотримуючись етичних норм, розуміти і поважати точку зору інших, проявляти такт і дипломатичність, знаходити компроміс думок у процесі вирішення наявного проблемного (проектного) завдання, виносити в етичній формі власну роботу на обговорення, презентувати звіт про проведеної роботу перед аудиторією [4, с. 22].

Використання методу проектів з метою формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти під час вивчення дисципліни «Педагогічна етика» у порівнянні з іншими методами має ряд переваг, а саме:

- відсутність готових і однозначних моральних рішень у процесі проєктної діяльності;
- оволодіння не тільки знаннями, але й практичними вміннями застосовувати ці знання з метою етичного вирішення проблемних (проєктних) завдань;
- розвиток у майбутніх фахівців навичок самоосвіти та самоконтролю;
- створення емоційно-сприятливих умов для комфортного навчання за рахунок наявності можливості проявляти власні здібності і здатності в процесі формування етичної компетентності;
- вибір суб'єктами освітнього процесу індивідуального темпу виконання проблемного (проєктного) завдання і проєкту в цілому відповідно до свого рівня розвитку, потреб, інтересів і можливостей;
- підвищення мотивації осіб, які навчаються, щодо набуття професійно-етичної компетентності;
- розвиток у майбутніх менеджерів освіти ініціативи та самостійності, творчих здібностей, здатності до самооцінювання;
- можливість ділитись набутим досвідом етичного вирішення проблемного (проєктного) завдання з іншими суб'єктами освітнього процесу;
- міжпредметна інтеграція, що призводить до інтеграції знань і розуміння необхідності міжпредметних зв'язків у процесі формування етичної компетентності;
- розвиток соціальних якостей майбутніх управлінців у сфері освіти та їх відповідальності.

Викладене дозволяє стверджувати, що використання методу проєктів з метою формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти забезпечує реалізацію фундаментального, компетентнісного, особистісно-зорієнтованого, системно-діяльнісного, гуманістичного, суб'єкт-суб'єктного, рефлексивного підходів до вищої освіти. Окрім того, проєктна методика є ефективною технологією, котра істотно активізує заняття з дисципліни «Педагогічна етика», чим підвищує внутрішню мотивацію і рівень оволодіння морально-етичними знаннями студентів, розвиває їх уміння в здійсненні морального вибору, морально-етичної рефлексії і професійно-педагогічної взаємодії, вимагає від суб'єктів освітнього процесу застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал, розвиває критичне мислення, а також прагнення до творчості і саморозвитку, сприяє появі бажання і здатності самостійно вчитися, набувати знання, вміння і навички, виробляє вміння діяти та приймати етичні рішення самостійно чи в команді.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективним є дослідження щодо формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти під час проходження управлінської практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демчук О. О. Проєктний метод навчання майбутніх практичних психологів. *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Серія: Психологія і педагогіка.* 2013. № 22. С. 32–35.
2. Проєктна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: наук.-метод. посіб. / за ред. С. М. Шевцової, І. Г. Єрмакова, О. В. Батечко, В. О. Жадька. К.: Департамент, 2008. 520 с.

3. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності. К.: Шкільний світ, 2007. 128 с.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / авт.-укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. К.: АПН, 2002. 136 с.
5. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа. *Шлях освіти*. 2000. № 1. С. 7–9.
6. Полат Е., Бухаркіна Ю., Моїсєєва М., Петров А. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студентов вузов и системы повышения квалификации педагогических кадров / под ред. Е. С. Полат. М.: Академия, 2009. 272 с.
7. Коберник О. М. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика: монографія. К.: Наук. світ, 2003. 172 с.

REFERENCES

1. Demchuk, O. O. (2013). Proektnyi metod navchannia maibutnikh praktychnykh psykholohiv. *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia]. Seriia: Psykholohiia i pedahohika*, 22, 32–35 [in Ukrainian].
2. Yermakov, I. H., Shevtsova, S. M. (2008). Metod proektiv u konteksti zhyttievyykh rezultativ diialnosti uchniv. *Proektna diialnist u litsei: kompetentnisnyi potentsial, teoriia i praktyka*. S. M. Shevtsovoi, I. H. Yermakova, O. V. Batechko, V. O. Zhadka (Ed.). K.: Departament [in Ukrainian].
3. Yermakov, I. (2007). Kompetentnisnyi potentsial proektnoi diialnosti. K.: Shkilnyi svit [in Ukrainian].
4. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid. (2002). O. Pometun, L. Pyrozhenko (Ed.). K.: APN [in Ukrainian].
5. Kobernyk, O. (2000). Proektyvna pedahohika i natsionalna shkola. *Shliakh osvity*, 1, 7–9 [in Ukrainian].
6. Polat, E., Bukharkina, Yu., Moiseeva, M., Petrov, A. (2009). *Novyye pedagogicheskiye i informatsionnyye tekhnologii v sisteme obrazovaniya*. E. S. Polat (Ed.). M.: Akademiya [in Russian].
7. Kobernyk, O. M. (2003). *Proektno-tekhnolohichna diialnist uchniv na urokakh trudovoho navchannia: teoriia i metodyka*. K.: Nauk. svit [in Ukrainian].